

Motion till riksdagen
2006/07:Ju254

av Lena Olsson m.fl. (v)

Ekonomisk brottslighet

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Ekonomisk brottslighet	3
3.1	Ekobrottslighetens utveckling	3
3.2	Myndigheter som samarbetar mot den ekonomiska brottsligheten	4
3.2.1	Ekobrottsmyndigheten	4
4	Förändringar i processrätten	5
5	Effektivare skattekontroll	5
6	Schablonbeskattning	6
7	Oaktsamhetsbrott vid trolöshet mot huvudman	7
8	Uppmjukningar av åtalsplikten	8

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Ekobrottsmyndigheten ska få ställning som nationellt utvecklingscentrum för bekämpning av ekonomisk brottslighet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen ska utreda en schablonbeskattningsmodell för kontantbranscher med omfattande skattefusk.¹
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det ska utredas om en oaktsamhetsbestämmelse kan införas vid brottet trolöshet mot huvudman.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det ska utredas ifall åtalsplikten vid ekonomisk brottslighet kan förändras.

¹ Yrkande 2 hänvisat till SkU.

3 Ekonomisk brottslighet

Den ekonomiska brottsligheten är ett stort samhällsproblem. Värdet av den rent ekonomiska brottsligheten i Sverige beräknas uppgå till ca 150 miljarder kronor om året. Av detta beräknas cirka 100 miljarder kronor vara skatter och andra avgifter som undanhålls staten och det allmänna.

Men det är inte bara de synbara ekonomiska effekterna som är skadliga för samhället. En annan allvarlig konsekvens är den snedvridning av konkurrensen som den ekonomiska brottsligheten medför. Seriösa näringsidkare drabbas och kan tvingas i konkurs på grund av den illojala konkurrens som den ekonomiska brottsligheten leder till.

Anmälningarna om ekonomisk brottslighet kommer främst från skatteförvaltningen och konkursförvaltare. Dessa anmälningar avser med få undantag brott mot borgenärer och skattebrott. Anmälningar från andra, t.ex. privatpersoner, eller anmälningar om andra brott utgör en liten del. Det kan i och för sig diskuteras om antalet anmälningar ensamt ska utgöra bedömningsgrund för utvecklingen av den ekonomiska brottsligheten.

Det förebyggande arbetet är, som när det gäller all annan brottslighet, viktigt. Det är naturligt att detta arbete är svårredovisat. Många hävdar därför att det förebyggande arbetet på området är eftersatt eftersom det blir svårare för myndigheternas ledning att visa på resultat av verksamheten. Vissa har hävdat att den bästa lösningen vore att öronmärka resurser för det brottsförebyggande arbetet. Vänsterpartiet tycker inte att detta steg är självklart, men vill poängtera vikten av att metodik och redovisningsmodeller kring det brottsförebyggande arbetet utvecklas.

3.1 Ekobrottslighetens utveckling

Ekobrottsligheten har under de senaste 30 åren utvecklats mot olika former av svårutredd och farlig kriminalitet riktad såväl mot staten som mot enskilda. Det brottsutredande arbetet har successivt blivit alltmer komplext.

Utvecklingen kan sammanfattningsvis beskrivas på följande sätt: Under 1970-talet begicks det typiska ekobrottet i näringsverksamhet av en person som i grunden var verksam i en mer eller mindre seriös näringsverksamhet. Under 1980-talet tillkom ytterligare en grupp, nämligen personer som egentligen inte var företagare men som hade lärt sig inom vilka områden såväl stat som enskild kunde bedras med stora ekonomiska fördelar/skadeverkningar som följd. Typexempel på sådan verksamhet är uppköp av skalbolag och momsbedrägerier.

Under 1990-talet tillkom ytterligare en persongrupp, nämligen en grupp med bakgrund i den organiserade brottsligheten. Denna grupp tillsammans med en grupp som tidigare endast sysslat med ekonomisk brottslighet av traditionellt slag utgör vad som kan kallas den organiserade ekonomiska brottsligheten. Kopplingarna mellan ekonomisk och annan organiserad brottslighet blir allt starkare. Genom att uppdaga dessa personers ekonomiska brott,

Fel! Okänt namn på

lagföra dem och förhindra finansiering av övrig brottslighet uppnår man således också en förebyggande effekt när det gäller den organiserade brottsligheten i stort.

Genom vårt medlemskap i EU har kapitalflödet och kapitalets rörlighet ökat. Detta skapar även ökade möjligheter till ekobrott. Antalet utredningar med internationell anknytning ökar väsentligt. Som exempel kan nämnas de EU-relaterade momsbedrägerierna, med utnyttjande av mellanbolag vilka enbart utgör kulisser för den brottsliga verksamheten. Dessa ställer krav på skattemässig genomsyn och en omfattande och konsekvent genomförd utredningsmetodik.

Även utredningar avseende s.k. svart arbetskraft har försvårats. Numera betalas ofta pengar ut avseende påstådda arbetsprestationer av underentreprenörer (vars bolag egentligen utgör skenbolag). Detta sker via post- eller bankgiro så att bevis erhålls om utbetalningen. Genom spaning måste därför numera visas att pengarna återgår till uppdragsgivarna (de egentliga arbetsgivarna), där de används för utbetalning av de svarta lönerna, varvid skatter och arbetsgivaravgifter självklart inte betalas. Numera ställs därför krav på att utredningen inleds när verksamheten fortfarande pågår.

Utredningen i ovan beskrivna typer av utredningar kräver betydande kunskaper inte bara i svensk skatterätt och ekonomi utan också kunskaper om internationella förhållanden. De internationella kontakterna har ökat i omfattning. Bristen på möjlighet att inom rimlig tid erhålla information i internationella ärenden försvårar ofta och förhindrar ibland utredningsarbetet.

3.2 Myndigheter som samarbetar mot den ekonomiska brottsligheten

En mängd myndigheter deltar i bekämpningen av den ekonomiska brottsligheten. Centrala myndigheter som har uppdrag inom området är Riksåklagaren, Ekobrottsmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Tullverket, Finansinspektionen, Riksskatteverket, Statens jordbruksverk, Verket för näringslivsutveckling, Patent- och registreringsverket och Statens naturvårdverk. De regionala myndigheterna är framför allt åklagarmyndigheterna, polismyndigheterna, Tullverkets regionmyndigheter, skattemyndigheterna, kronofogdemyndigheterna och länsstyrelserna.

3.2.1 Ekobrottsmyndigheten

Den nyaste av dessa myndigheter är Ekobrottsmyndigheten, som skapades för att intensifiera arbetet mot ekobrott. Inom myndigheten arbetar åklagare och poliser under samma tak. Myndigheten har en roll som drivande och samordnande kraft bakom allt ekobrottsutredande arbete i Sverige och har ansvar för utredandet av allvarliga fall eller särskilda typer av ekonomisk brottslighet. Den har dessutom tagit över de lokala åklagarmyndigheternas ekobrottsutredande roll i Stockholms, Västra Götalands, Skåne, Hallands, Blekinge och Gotlands län.

Ekobrottsmyndigheten är just nu under utvärdering. Vänsterpartiet kan dock redan nu konstatera att initiativet att bilda myndigheten har gett goda resultat. Det skulle kunna bli aktuellt att låta myndigheten ta över de lokala åklagarmyndigheternas ekobrottsutredande roll i övriga län, på samma sätt som har skett i storstadslänen. Men ännu viktigare är att Ekobrottsmyndigheten får ett tydligare samordnande ansvar vad gäller kunskap och metodutveckling i hela landet. I praktiken sker detta i hög grad redan i dag, men ansvaret behöver tydliggöras. Myndigheten bör få ställning som nationellt utvecklingscentrum för bekämpning av ekobrott.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

En annan viktig fråga som utredningen har att ta ställning till är den roll som de poliser som är verksamma vid myndigheten har. Poliserna är anställda vid Polismyndigheten i Stockholms län men leds av Ekobrottsmyndigheten, vilket har ställt till problem. Ytterligare en fråga är en utbyggnad av myndighetens underrättelseverksamhet. Vidare är frågan om samarbete och samordning med Skatteverkets skattebrottsenheter mycket viktig.

Vänsterpartiet föreslår i sitt förslag till statsbudget en förstärkning av Ekobrottsmyndighetens anslag med 13 miljoner kronor, jämfört med regeringens förslag.

Se även motionen Utgiftsområde 4 Rättsväsendet Ju340.

4 Förändringar i processrätten

Lagförändringar som gjordes i och med propositionen (prop. 2004/05:131) En modernare rättegång – reformering av processen i allmän domstol har förändrat förutsättningarna för åklagare att driva ärenden bl.a. på ekobrottsidan. Komplicerade ärenden med stora mängder skriftlig bevisning har belastat domstolarnas ekonomi och resurser på grund av de krav på muntlighet i domstolsförhandlingar som finns. Detta har inneburit att bevisningen har måst läggas fram muntligt i domstolarna i stället för att domstolens företrädare har kunnat gå igenom bevisningen genom att läsa den. Principen om muntlighet är viktig för en rättssäker domstolsprocess, men i vissa fall har nu principen mjukats upp. Denna förändring kommer att underlätta det ekobrottsutredande arbetet i vissa fall. Vänsterpartiet ställde sig aktivt bakom förändringen.

5 Effektivare skattekontroll

Under våren genomfördes vissa förändringar som ska förbättra skattekontrollen och underlätta ekobrottsbekämpningen. Detta gjordes i propositionen Effektivare skattekontroll m.m. Vänsterpartiet var positivt till förändringarna.

Ett faktum som skattebrottsenheterna har menat lägger hinder för deras verksamhet är att de inte har tillgång till den centrala beskattningsdatabasen. De önskade genom att ha direkt tillgång till registret själva kunna ta fram

Fel! Okänt namn på

uppgifter om den eller de personer som ingår i en förundersökning. Dessa uppgifter kan erhållas av skattebrottsenheterna redan tidigare, men först efter en sekretessprövning. Efter noggrant övervägande fann Vänsterpartiet att effektivitetsaspekterna övervägde den inskränkning av den personliga integriteten som denna förändring innebär.

När det gäller handläggningen av skattebrott har det funnits en viktig skillnad mellan skattebrottsenheterna och polisen vad gäller användningen av tvångsmedel. Utökade möjligheter att använda sig av tvångsmedel har efterfrågats av skattebrottsenheterna. Man har bl.a. pekat på att Skatteverket har större möjligheter till detta vid revisioner än vid brottsutredningar. Bland annat har man inte kunnat ta emot en handling från en misstänkt under ett förhör. När det gäller övriga tvångsmedel, t.ex. husrannsakan, måste utredarna begära bistånd av en annan myndighet, Polismyndigheten, för att få en sådan utförd. Detta menar man har lagt allvarliga hinder när det gäller utredningarnas effektivitet. Även detta har förändrats.

Riksdagen beslutade även om utökade krav på kassaregister. Näringsidkare som säljer varor och tjänster mot kontant betalning ska använda sig av ett tekniskt system som möjliggör en tillförlitlig efterhandskontroll av omsättningen. Problemen med undanhållande av inkomster och därigenom skattepengar, även resulterande i en snedvridning av konkurrensen, är omfattande. Därför föreslår utredningen ett system med särskilda krav på kassaregistreren, samt tekniska lösningar och tillsynsmetoder som försvårar manipulering av registreren jämfört med i dag. Försäljning inom ramen för hobbyverksamhet samt tillfällig försäljning i mindre omfattning omfattas inte av förslagen.

6 Schablonbeskattning

En åtgärd för att komma till rätta med de vanligaste formerna av skatteundandragande och ekonomisk brottslighet, såsom svartarbete, bokföringsbrott och andra skattebrott, kan vara att införa en schablonskattemodell som gör bokföring och skatteregler onödiga, då det inte finns lagar att bryta mot. Schablonskattemodeller har med framgång införts i andra länder.

I propositionen Effektivare skattekontroll m.m. tog regeringen ställning mot ett schablonbeskattningssystem. Däremot föreslogs en effektivare kontroll av branscherna taxi, frisör och restaurang. Näringsidkare inom de tre aktuella branscherna ska föra personalliggare. I dessa ska för varje verksamhetsdag antecknas de personer som är verksamma i rörelsen under dagen samt tidpunkten för arbetspassens påbörjande och avslutande. Skyldigheten att löpande föra anteckningar i en personalliggare föreslås kombineras med en befogenhet för Skatteverket att företa oannonserade kontrollbesök samt besluta om oannonserad begränsad revision. I samband med kontrollbesöken föreslås Skatteverket få rätt att be de personer som påträffas i verksamhetslokalen och som förefaller vara sysselsatta i verksamheten att identifiera sig. Om en näringsidkare brister i sin skyldighet att föra löpande uppgifter i en personalliggare föreslås att en administrativ sanktionsavgift, en kontrollavgift, ska kunna påföras.

Vi var positiva till dessa förändringar, men vi anser inte att detta är tillräckligt.

De schabloniserade inslagen vid beskattningen kan bygga på en variabel, nämligen arbetskraften. Skatteverket får kännedom om variabeln genom den personaldeklaration som näringsidkarna ska vara skyldiga att skicka in i samband med att systemet blir tillämpligt första gången och därefter vid förändringar. I personaldeklarationen ska det beräknade årsarbetskraftsbehovet uppges. Sedan Skatteverket på grundval av uppgifterna i personaldeklarationen beräknat variabeln, årsarbetskraften, för den aktuella näringsverksamheten, ska variabeln åsättas ett värde. Detta värde ska motsvaras av den genomsnittliga normallönen för branschen i fråga. Det belopp som den på detta sätt beräknade och värdesatta variabeln leder fram till kallas för schablonunderlaget. Schablonunderlaget kan uttryckas som det lägst godtagbara underlaget för uttag av skatter och avgifter i en verksamhet. Schablonunderlaget ska jämföras med de faktiska förhållandena i en verksamhet för att avgöra om de schabloniserade inslagen vid beskattningen ska aktualiseras eller ej. Det underlag som jämförelsen ska göras med kallas jämförelseunderlaget. Jämförelseunderlaget kan, enkelt uttryckt, beskrivas som det underlag för uttag av skatter och avgifter som faktiskt redovisas i en verksamhet.

Regeringen bör utreda en schablonbeskattningsmodell för kontantbranscher med omfattande skattefusk.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Oaktshetsbrott vid trolöshet mot huvudman

I bolagsstyrelser och liknande uppstår ibland problem på grund av att en eller flera ledamöter missbrukar sin ställning och därigenom skadar huvudmannen. Det uppstår dock ibland problem med att utreda dessa brott på grund av att myndigheterna inte har tillräcklig insyn i styrelserummen för att uppnå de höga beviskraven. Situationer där man efter oegentligheter skyller på varandra eller kommer med bortförklaringar kan uppstå. Utredande myndigheter har gett uttryck för att detta kan ske alltför lättvindigt.

Vänsterpartiet menar att som förtroendevald har man ett stort ansvar att ta och att de uppgifter som utredande myndigheter lämnat är värda att ta på allvar. Man bör därför undersöka ifall beviskraven kan sänkas. Regeringen bör alltså låta utreda ifall en oaktshetsbestämmelse kan införas vid brottet trolöshet mot huvudman.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn

8 Uppmjukningar av åtalsplikten

Utredare av ekonomisk brottslighet hörs ibland framföra åsikter om att reglerna vad gäller åtal gör arbetet mindre effektivt. Man efterlyser dels möjligheten att prioritera allvarigare fall framför mindre allvarliga, dels att i vissa fall välja bort delar av åtal för att koncentrera sig på vissa åtalspunkter. Motiveringen är att man vill minska belastningen på de svenska domstolarna samtidigt som arbetet effektiviseras och man genom att man koncentrerar sig även uppnår rättssäkerhetsvinster för den åtalade.

Vänsterpartiet anser att det är viktigt att arbetet mot ekobrott genomförs effektivt och med förtroende hos allmänheten. Samtidigt bör man lägga stor vikt vid den generella svenska principen om absolut åtalsplikt. Det bör utredas om åtalsplikten vid ekonomisk brottslighet kan förändras.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 26 oktober 2006

Lena Olsson (v)

Marianne Berg (v)

Jacob Johnson (v)

Hans Linde (v)

Alice Åström (v)

Marie Engström (v)

Kalle Larsson (v)

Pernilla Zethraeus (v)